

Lietuvos teisės aktų atitikimas ES Direktyvai dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje

Analizė ir rekomendacijos

Emilija Kazancevė, Dovilė Masalskienė, Jurgita Pečiūrienė

2024 m.

PROJEKTAS
**Tik TAIP
reiškia TAIP**

Įvadas

ES Direktyvos 2024/1385 dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje (toliau - Direktyva) tikslas yra sukurti išsamią sistemą, skirtą veiksmingai užkirsti kelią smurtui prieš moteris ir smurtui artimoje aplinkoje ir kovoti su juo visoje Europos Sąjungoje. Šalys tikslo turi siekti stiprinant ir nustatant priemones, susijusias su atitinkamų nusikalstamų veikų ir bausmių apibrėžtimi, aukų apsauga ir teise kreiptis į teismą, parama aukoms, geresniu duomenų rinkimu, prevencija, koordinavimu ir bendradarbiavimu.

Direktyva apibrėžia septynias smurto prieš moteris formas, kurios nėra numatytos Lietuvos teisinėje sistemoje. Lietuvoje reglamentuotas tik smurtas artimoje aplinkoje (toliau - SAA).

Šioje analizėje nagrinėjama ar Lietuvos įstatymai ir poįstatyminiai aktai atitinka Direktyvos reikalavimus dėl kibernetinio ir seksualinio smurto formų prieš moteris, o taip pat smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos jį patyrusiems.

Direktyvoje ir Direktyvoje 2012/29¹ yra naudojamas terminas "auka", tačiau šioje analizėje didžiąja dalimi šį asmenį nuginantį ir psichologiškai silpninantį terminą keičiame terminu "smurtą patyrusios/-ieji", išskyrus kai naudojamas direktyvos tekstas. Terminas "nukentėjusysis" naudojamas tik kalbant apie baudžiamąjį procesą.

Vienas reikalingiausių pokyčių Lietuvoje būtų smurto artimoje aplinkoje reglamentavimo atsiejimas nuo priklausymo tam pačiam namų ūkiui. Būtina įtvirtinti, kad SAA yra smurtas prieš moteris.

Direktyva reikalauja, kad ją įgyvendinant būtų laikomasi lyčiai jautraus požiūrio (t.y. taikoma lyčiai atžvalgi perspektyva), kuris yra skirtas konkrečioms poreikiams ir iššūkiams, su kuriais susiduria patyrusios smurtą ir patyrusieji SAA, neapsiribojant patiriama prievarta ir bauginimais, bet ir didele antrinės ar pakartotinės viktimizacijos rizika bei grėsme jų gyvybei. Tad valstybė turi užtikrinti, kad ypatingas dėmesys būtų skiriamas tai rizikai ir būtinybei apsaugoti tokių asmenų orumą ir fizinę neliečiamybę.

Smurtą patyrusioms/-iems turi būti sudarytos lengvos sąlygos pranešti nusikaltimą ir pateikti įrodymus nepatiriant antrinės ar pakartotinės viktimizacijos. Itin svarbu, kad, kai įmanoma, smurtą patyrusios/-ieji, pranešdamos/-i apie nusikalstamas veikas, būtų nukreipiamos/-i į specializuotą kontaktinį punktą, neatsižvelgiant į tai, ar pateikiamas skundas dėl nusikalstamos veikos. Kontaktinio punkto specialistai turi būti apmokyti padėti patyrusioms/-iems smurtą. Siekiant išvengti antrinės viktimizacijos, nukentėjusioms/-iems nuo smurto turi būti suteikta galimybė gauti žalos atlyginimą baudžiamojo proceso metu. Direktyvoje numatytos priemonės, kuriomis siekiama pagerinti greitą, smurtą patyrusių identifikavimą bei ankstyvą intervenciją ir užtikrinti visoms/-iems smurtą patyrusioms/-iems prieinamus pranešimų teikimo kanalus. Direktyva valstybės narės įpareigojamos priimti ir įgyvendinti pagrindinius apsaugos mechanizmus (pavyzdžiui: skubius draudimus, apribojamuosius ir apsaugos orderius), kad būtų užtikrintas smurtą patyrusiųjų ar smurto pavojuje esančių asmenų saugumas.

Be to, Direktyva įpareigoja valstybes laikytis sisteminio į smurtą patyrusias/-ius orientuoto požiūrio nustatant tikslią paramą bei apsaugos poreikius joms, atsižvelgiant į saveikinės diskriminacijos sukeltus poreikius bei priklausymą rizikos grupėms. Direktyvoje pripažįstama, kad moterų specializuotos tarnybos ir moterų organizacijos gali atlikti lemiamą vaidmenį teikiant konsultacijas ir paramą smurtą prieš moteris ir SAA patyrusioms/-iems, įskaitant paramos moterims centrus, moterų prieglaudą, pagalbos linijas, išžaginimo krizių centrus, seksualinio smurto nukreipimo centrus ir pirminės prevencijos paslaugas.

Direktyvoje nustatyti specializuotos pagalbos minimalūs standartai, pavyzdžiui, visą parą veikiančių pagalbos linijų ir prieglaudų, kurios turėtų būti prieinamos visoms nukentėjusioms moterims ir jų vaikams, įskaitant neįgalias moteris ir trečiųjų šalių pilietes. Direktyva įpareigoja įsteigti išžaginimo krizių centrus, kuriuose būtų teikiamos konsultacijos, medicininė, psichologinė ir traumų priežiūra ir paslaugos patyrusioms seksualinį smurtą ir/ar išžaginimą, taip pat specializuotą pagalbą išgyvenusioms lytinių organų žalojimą ar seksualinį priekabiavimą darbe.

Direktyvos straipsnių analizė

3 straipsnis. Moterų lyties organų žalojimas

Lietuvoje moterų lyties organų žalojimas nėra kriminalizuota veika, nei kaip nusikaltimas žmogaus sveikatai (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (Toliau – LR BK) XVIII skyrius), nei kaip nusikaltimas, pavojingas žmogaus sveikatai ir gyvybei (LR BK XIX skyrius). Veika nėra įtraukta ir tarp kvalifikuojančių požymių LR BK kitas veikas kriminalizuojančiuose straipsniuose.

Moterų lyties organų žalojimo veika, pagal esantį teisinį reglamentavimą, būtų kvalifikuojama pagal bendrą BK sistemą nustatinėjant sveikatos sutrikdymo mastą.

Rekomenduojama:

- Kriminalizuoti moterų lyties organų žalojimo veiką, LR BK XIX skyriuje, jos kriminalizavimo nesiejant su sveikatos masto sutrikdymu.
- Kvalifikuoti veiką, ne tik ją siejant su tradicine praktika, bet ir apimant, bet kokius moterų lyties organų pakeitimus atliekamus ne dėl medicininių priežasčių.

5 straipsnis. Dalijimasis intymia arba manipuluota medžiaga be asmens sutikimo

Šio straipsnio veikos Lietuvoje yra reglamentuojamos LR BK. Lietuvos teisės aktus būtina peržiūrėti, kad būtų aiškiai kriminalizuotos ES direktyvos 5 straipsnyje aprašytos veikos, įskaitant seksualinio pobūdžio medžiagos platinimą be sutikimo, manipuliavimą tokia medžiaga ir grasinimus, susijusius su tokiomis veikomis. Labai svarbus sutikimo dėl dalijimosi intymia medžiaga akcentavimas.

Rekomenduojama įtraukti į LR BK konkrečias nuostatas, apimančias:

- Intymių vaizdų dalijimąsi ar platinimą be sutikimo.
- Manipuliavimą seksualinio pobūdžio turiniu arba jo kūrimą be sutikimo.
- Grasinimus platinti intymaus pobūdžio turinį kaip prievartos formą.

Įstatymų, susijusių su privatumu ir duomenų apsauga, griežtinimas, siekiant užtikrinti, kad jie visapusiškai apimtų nusikalstamus veiksmus, susijusius su intymia medžiaga.

6 straipsnis. Persekiojimas kibernetinėje erdvėje

Šio straipsnio veikos Lietuvoje iš dalies yra reglamentuojamos LR BK, LR Elektroninių ryšių įstatymo. Svarbu priimti arba iš dalies pakeisti įstatymus, kuriais būtų aiškiai kriminalizuotas persekiojimas elektroninėje erdvėje, įskaitant pasikartojantį ar nuolatinį asmens judėjimo ir veiklos stebėjimą ar kontroliavimą naudojant informacines ir ryšių technologijas (toliau - IRT) be sutikimo ar leidimo.

Rekomenduojama:

- Apibrėžti persekiojimo elektroninėje erdvėje sąvoką. Į galiojančius ar naujai rengiamus teisės aktus įtraukti aiškias apibrėžtis, kurios tiksliai apibūdintų persekiojimo elektroninėje erdvėje, įskaitant IRT naudojimą sekimui ar stebėjimui, pobūdį.
- Galiojantys privatumo įstatymai ne iki galo reglamentuoja persekiojimą elektroninėje erdvėje. Stiprinti su privatumu susijusių įstatyminę bazę kuri apimtų kibernetinį persekiojimą ir stebėjimą, užtikrinant jų išsamumą ir kad juose būtų aiškiai nurodytas IRT naudojimas tokiais tikslais.
- Parengti arba papildyti teisės aktus, kuriuose būtų konkrečiai reglamentuojamas IRT naudojimas asmenų sekimui ar stebėjimui be jų sutikimo, užtikrinant, kad už tokią veiklą būtų numatyta baudžiamoji atsakomybė.
- Užtikrinti, kad teisėsaugos institucijos turėtų veiksmus reglamentuojančias gaires ir priemones, kaip spręsti ir tirti kibernetinio smurto atvejus. Teisėsaugos ir teisėtvarkos pareigūnams organizuoti mokymus, skirtus veiksmingai nagrinėti persekiojimo elektroninėje erdvėje bylas.

7 straipsnis. Priekabiavimas kibernetinėje erdvėje

Šio straipsnio veikos Lietuvoje iš dalies yra reglamentuojamos LR BK.

Rekomenduojama:

- Sukurti arba iš dalies peržiūrėti įstatymus, kad būtų aiškiai kriminalizuotos visos Direktyvos 7 straipsnyje aprašytos priekabiavimo elektroninėje erdvėje formos, įskaitant pakartotinį grasinimą, viešą grasinantį ar įžeidžiantį elgesį, nepageidaujamą atvirą medžiagą ir kurstymą pakenkti atskleidžiant asmens duomenis:
- Į LR BK įtraukti konkrečias apibrėžtis ir nuostatas dėl įvairių priekabiavimo elektroninėje erdvėje formų, neapsiribojant subordinacijos ar kitais priklausomumo santykiais
- Užtikrinti, kad įstatymuose būtų pripažįstama ir nagrinėjama psichologinė žala, kurią sukelia grasinantis ar įžeidžiantis elgesys ir atviros intymios medžiagos naudojimas be sutikimo elektroninėje erdvėje.
- Iš dalies pakeisti privatumo įstatymus, kad juose būtų aiškiai reglamentuojamas viešas asmens duomenų atskleidimas siekiant pakenkti.
- Užtikrinti, kad teisėsaugos ir teismų pareigūnai būtų mokomi apie priekabiavimo elektroninėje erdvėje specifiką, kibernetinį smurtą ir atitinkamas teises nuostatas, į nukentėjusįjį orientuotą požiūrį.

8 straipsnis. Smurto ar neapykantos kurstymas kibernetinėje erdvėje

Šio straipsnio veikos Lietuvoje iš dalies yra reglamentuojamos LR BK.

Rekomenduojama:

- Iš dalies pakeisti arba priimti teisės aktus, kurie aiškiai apimtų smurto ar neapykantos, nukreiptos prieš grupes dėl lyties ir kitų požymių, kurstymą per IRT.

- LR BK turi atitikti Direktyvoje nurodytas bausmės sąlygas, įskaitant tai, ar kurstyamas trikdo viešąją tvarką, ar yra susijęs su grasinimais, užgauliu ar įžeidžiančiu elgesiu.
- Kriminalizuoti smurtą ar neapykantą prieš grupes, įskaitant grupes dėl lyties, kurstančios medžiagos platinimą per IRT. Įtraukti aiškias smurto ar neapykantos kurstyimo apibrėžtis ir skleidimo per IRT būdus.
- Užtikrinti, kad įstatymai, susiję su neapykantos kalba ir smurto kurstymu, būtų išplėsti, kad apimtų IRT skleidžiamą informaciją ir įtrauktų lyties aspektą kaip saugomą.
- Iš dalies pakeisti įstatymus, kad būtų nurodytos sąlygos, kuriomis už kurstyimą baudžiama, įskaitant tai, ar kurstyamas trikdo viešąją tvarką, ar yra susijęs su grasinimais, užgauliu ar įžeidžiančiu elgesiu.
- Užtikrinti, kad kurstyimo kriminalizavimas būtų aiškiai detalizuotas ir apimtų visus Direktyvoje nurodytus nusikaltimus.

10 straipsnis. Sankcijos

Sankcijas už Direktyvoje numatytų straipsnių nusikalstamas veikas numato LR BK.

Apsaugos nuo SAA orderio nesilaikymas užtraukia administracinę atsakomybę. LR administracinių nusižengimų kodekse numatyta sankcija yra bauda, kurią praktikoje dažniausia patys smurtą patyrusieji turi padengti iš savo asmeninių ar šeimos biudžeto, kas sąlygoja smurtą patyrusios/-io nubaudimą už pažeidimo pranešimą, o ne veiksmingą sankciją smurtautojui. Taikomos sankcijos nėra veiksmingos ar atgrasomos. LR administracinių nusižengimų kodekso 489 str. numato, kad už apsaugos nuo SAA orderio įpareigojimų nesilaikymą yra galima skirti administracinio poveikio priemones, tačiau praktikoje tai netaikoma.

Rekomenduojama:

- Užtikrinus nusikalstamų veikų įtrauktį ar korekcijas LR BK, įvertinti poreikį padidinti maksimalias laisvės atėmimo bausmes už tam tikrus nusikaltimus.
- Nustatyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasomąsias sankcijas už SAA orderio nesilaikymą.
- SAA atveju atsisakyti tokių sankcijų kaip bauda, kurios prisideda prie antrinės viktimizacijos bei veikia priešingai atkuriamojo teisingumo principui.

11 straipsnis. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės

Sunkinančios aplinkybės yra numatytos LR BK. LR BK iš dalies atitinka Direktyvos 11 straipsnio reikalavimus.

Rekomenduojama:

Nustatyti sunkinančią aplinkybę kai:

- Nusikalstama veika arba kita smurto prieš moteris arba SAA nusikalstama veika padaryta pakartotinai.
- Nusikalstama veika padaryta matant vaikui.
- Dėl įvykdytų veiksmų nukentėjusioji mirė arba jai padaryta didelė fizinė ar psichologinė žala.

- Nusikalstama veika buvo padaryta prieš buvusį ar esamą sutuoktinį ar partnerį.
- Nusikalstamą veiką padarė nukentėjusiosios šeimos narys arba kartu su nukentėjusiaja gyvenantis asmuo.
- Nusikalstama veika įvykdyta prieš asmenį dėl to, kad tas asmuo yra viešasis atstovas, žurnalistas arba žmogaus teisių gynėjas.
- Nusikalstamos veikos tikslas buvo išsaugoti arba atkurti vadinamąjį asmens, šeimos, bendruomenės ar kitos panašios grupės garbę.

13 straipsnis. Senaties terminai

Direktyvoje išvardintų nusikalstomų veikų senatį reglamentuoja LR BK XII skyrius, 95-96 straipsniai. Svarbu užtikrinti, kad LR BK numatyti senaties terminai būtų pakankamai ilgi. Pagal Direktyvos 13 straipsnio 2 dalį nusikaltimų, susijusių su nukentėjusiais vaikais, atveju senaties terminas prasideda tik tada, kai nukentėjusiajam sukanka 18 metų. Pagal galiojančią tvarką Lietuvoje, jeigu nuo tam tikruose skyriuose numatytų nusikalstamų veikų nukentėjo nepilnametis, senaties terminas negali baigtis anksčiau, negu šiam asmeniui sueina dvidešimt penkeri metai.

Numatyti senaties terminai yra skirtingi, ne visi proporcingi atitinkamai nusikalstamai veikai pagal sunkumą. Problema yra tame, jog ne visos nusikalstamos veikos, nurodytos Direktyvoje, yra reglamentuotos todėl

Rekomenduojama ilginti senaties terminus ir atsižvelgti į nusikalstamas veikas, išvardintas Direktyvoje.

14 straipsnis. Pranešimas apie smurtą prieš moteris ir smurtą artimoje aplinkoje

Direktyvos reguliavimas apimantis smurtą prieš moteris nėra reguliuojamas Lietuvos teisės aktais, išskyrus atskiras kriminalizuotas veikas, kaip nusikaltimas žmogaus sveikatai (LR BK XVIII skyrius) ar pavojingas žmogaus sveikatai ir gyvybei (LR BK XIX skyrius), ar SAA.

Pranešimams apie smurtą prieš moteris ir SAA yra taikomos bendrosios pranešimo apie nusikalstamą veiką taisyklės ir įrankiai, jeigu nėra kitaip reglamentuota SAA atveju. Pranešimai gali būti pateikiami ir elektroninėmis priemonėmis (epolicija.lt), SMS žinute, naudojantis mobiliąja aplikacija ar išsiunčiant „eCall“ signalą, o asmenys su klausos negalia naudodamiesi specialia mobiliąja programėle.

Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų² (toliau - SKPC) ir Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims tarnybų³ (toliau – PT) teisinė pagalba neapima atstovavimo ir gynybos bei nėra pakankamai finansuojama, kad užtikrintų nuoseklų dalyvavimą teisiniuose procesuose.

Iš dalies užtikrinta faktinė galimybė smurtą patyrusioms/-iems gauti teisinę pagalbą. Tačiau jos/-ie nepriklauso grupei, kurioms/-iems antrinė teisinė pagalba teikiama neatsižvelgiant į asmens turtą ir pajamas. Taip pat vertinant turtą ir pajamas nėra atsižvelgiama į smurtą patyrusios/-io galimybę veiksmingai naudotis savo finansiniais ištekliais, t.y. kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo vykdo ir ekonominę kontrolę.

Sveikatos priežiūros specialistai, iš dalies turi teisę, turėdami pagrįstų priežasčių manyti, kad kyla neišvengiamas pavojus, jog dėl smurto prieš moteris bus padaryta didelė fizinė žala, apie tai pranešti kompetentingoms institucijoms, kai kalbama apie SAA, ar kai yra tam tikro pobūdžio sužalojimai pagal Kolegialių institucijų įsakymą⁴, bet ir seksualinis smurtas, kiek tai yra nusikalstamos veikos, kaip jos apibrėžiamos LR BK.

Priešingai nei nustato LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (toliau - LR ANSAAĮ), kai kurios institucijos nelaiko vaiko smurtą patyrusiu asmeniu, jei jis buvo SAA liudinininku ir/ar gyvena aplinkoje, kurioje yra smurtaujama, bet prieš jį patį tiesiogiai nebuvo panaudotas SAA. Tokiu atveju nėra pranešama apie tokį vaiko teisių pažeidimą.

Rekomenduojama:

- Išplėsti antrinės teisinės pagalbos teikimą smurtą prieš moteris ir SAA patyrusiems/iems, jas/juos priskiriant grupei, kurioms/-iems antrinė teisinė pagalba teikiama neatsižvelgiant į asmens turimą pajamas.
- Didinti institucijų specialistų kompetencijas, apie smurto prieš moteris ir SAA dinamiką, priežastis, pasekmes, smurtą patyrusius asmenis, siekiant formuoti požiūrį į SAA kaip visuomeninę reikšmę turinčią veiklą, grubų žmogaus teisių pažeidimą, nuo kurio neproporcingai dažnai nukenčia moterys.

15 straipsnis. Tyrimas ir baudžiamasis persekiojimas

Direktyvos reguliavimas apimantis smurtą prieš moteris nėra reguliuojamas Lietuvos teisės aktais, tokia veika nėra kriminalizuota, atskirų veikų atitinkančių LR BK kriminalizuotų nusikaltimų sudėtį tyrimas atliekamas bendrąja tvarka.

Nėra specialiųjų kvalifikacijos bei kompetencijų reikalavimų tyrėjams (policija), prokurorams ar teisėjams kurie išskirtinai dirbtų tik su smurto prieš moterimis ir/ar SAA bylomis. Policininko modulinėje profesinio mokymo programoje yra numatytos temos susijusios su reagavimų į SAA atvejus bei bendravimu su nukentėjusiu asmeniu, tačiau, smurto lyties pagrindu ar smurto prieš moteris temomis (pavyzdžiui: seksualinio smurto, moterų lyties organų žalojimo) nėra. Taip pat nėra numatyta sistemingų kvalifikacijos kėlimo mokymų ir / ar programos policijos pareigūnams ar prokurorams ir prokurorų padėjėjams bei teisėjams dirbantiems su SAA ar smurto prieš moteris bylomis.

Pagal reagavimo prioritetus pranešimai dėl galimo SAA priskiriami B kategorijos įvykiams, į kuriuos policija turi reaguoti per 20 minučių. Atitinkamai LR ANSAAĮ bei poįstatyminiai aktai⁵ numato objektyvius ir konkrečius reagavimo terminus dėl informacijos perdavimo ar pranešimų teikimo. Pranešimai dėl smurto prieš moteris, ar seksualinio smurto nėra priskiriami B kategorijai („smurtas prieš moteris“ kaip tokia veika nėra kriminalizuoti atskirai) ir į juos reaguojama bendra tvarka. Išimtis, jei nusikaltimas prieš asmenį vykdomas dabar, tuomet reaguojama, kaip į A kategorijos įvykį.

Patyrusios/-ę SAA bendra tvarka yra nukreipiamos/-i teismo medicinos ekspertizei dėl įrodymų rinkimo.

Vadovaujantis LR ANSAAĮ bei poįstatyminiais aktais policijos pareigūnas ar prokuroras nedelsdami apie gautą pranešimą dėl SAA elektroninių ryšių priemonėmis informuoja SKPC. Tačiau, SKPC ypatingai retai yra pasitelkiami kaip įrodymų šaltinis. Baudžiamosiose bylose dėl smurto artimoje aplinkoje gali būti taikoma ir pagreitinto proceso tvarka užbaigiant procesą per 48 valandas⁶, bet tai nėra vyraujanti praktika dėl įrodymų išsaugojimo ar rinkimo.

Praktikoje išžaginimo veiksmų tyrimas ar baudžiamasis persekiojimas pradamas tik kai yra nukentėjusio asmens skundas. Pranešti apie išžaginimą artimoje aplinkoje elektroninio ryšio priemonėmis galimybės nėra, nes epolicija.lt pranešimo formoje dėl SAA galimi pasirinkimo variantai yra tik fizinis ir psichologinis smurtas.

Seksualinio smurto atveju tyrimas yra vykdomas tik bendrąja LR Baudžiamojo proceso kodekso numatyta tvarka.

Rekomenduojama:

- Formuluoti teisinį reglamentavimą taip, kad išžagavimo veiksmy tyrimas ar baudžiamasis persekiojimas už juos nepriklaustų nuo smurtą patyrusios ar jos atstovo pranešimo apie tokį veiksmy arba skundo pateikimo ir kad baudžiamasis procesas nebūtų nutraukiamas vien dėl to, kad pranešimas ar skundas buvo atsiimtas.
- Policininko modulinėje profesinio mokymo programoje numatyti modulį skirtą smurto prieš moteris bei SAA temoms. Nustatyti privalomąjį smurto prieš moteris bei SAA temomis kvalifikacijos kėlimo valandų skaičių policijos pareigūnams ir prokurorams bei jų padėjėjams dirbantiems su šiomis bylomis.
- Teisėjų mokymo programoje numatyti išplėstinį modulį skirtą smurto prieš moteris bei SAA temoms.
- Įtvirtinti prokurorų ir prokurorų padėjėjų bei teisėjų turinčių teisę dirbti su smurto prieš moteris bei SAA atvejais specializaciją.
- Generalinio komisaro įsakymu reglamentuoti:
 - policijos pareigūnų veiksmus ir procedūras reaguojant į pranešimus dėl seksualinio smurto panaudojimo, taikant nukentėjusių nuo seksualinio smurto apsaugos priemones bei atliekant tyrimą.
 - ikiteisminio tyrimo dėl SAA atlikimo, organizavimo ir vadovavimo jam tvarką ir ikiteisminio tyrimo dėl seksualinio smurto panaudojimo atlikimo, organizavimo ir vadovavimo jam tvarką.

16 straipsnis. Individualus vertinimas aukų apsaugos poreikiams nustatyti

Specialūs nukentėjusiojo apsaugos poreikiai⁷ bendra tvarka yra vertinami, jei yra pradėtas ikiteisminis tyrimas, t. y. smurto prieš moteris atvejais, kurie nėra kriminalizuoti LR BK, vertinimas neatliekamas. Jei vertinimas yra atliekamas, jis atliekamas nebendradarbiaujant su paramos tarnybomis.

Tik SAA atveju, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, vadovaujantis LR ANSAAI turi būti vertinama SAA pavojaus rizika, siekiant apsaugoti SAA pavojų patiriantį asmenį nustatant specialiąją apsaugą. Šis ar panašus specialių aukos apsaugos poreikių vertinimas, kuomet nepradedamas ikiteisminis tyrimas nėra taikomas seksualinio smurto atvejais. Apsaugos nuo SAA orderis skiriamas policijos pareigūnų⁸ po jų atlikto rizikos vertinimo, bet neatitinka apsaugos priemonių pagal Direktyvos 2012/29/ES 23 ir 24 straipsnius.

Smurto artimoje aplinkoje atvejais praktikoje yra taikoma akistata, kas prieštarauja Direktyvos 2012/29/ES 22 straipsnio reikalavimams bei apsaugos priemonėms pagal Direktyvą 2012/29/ES. Išlaikomų asmenų specialieji apsaugos poreikiai nėra vertinami.

Rekomenduojama:

- Išplėsti specialiųjų nukentėjusiojo apsaugos poreikių vertinimą ir seksualinį smurtą patyrusioms/-iems, ir nepradėjus ikiteisminio tyrimo.
- Imperatyviai reglamentuoti specialiųjų nukentėjusiojo apsaugos poreikių vertinimą SAA ir seksualinio smurto atvejais atsižvelgiant į smurto lyties pagrindu specifiką bei sąveikinę diskriminaciją.
- Generalinio prokuroro įsakymu reglamentuoti, kad:
 - SAA atvejais ikiteisminio ar teismo nagrinėjimo metu būtų netaikoma SAA patyrusio asmens ir SAA pavojų keliančio asmens akistata, siekiant mažinti viktimizacijos apraiškas.
 - seksualinio smurto atvejais ikiteisminio ar teismo nagrinėjimo metu būtų netaikoma seksualinį smurtą patyrusios/-io bei įtariamojo asmens akistata, siekiant mažinti viktimizacijos apraiškas.

17 straipsnis. Individualus aukų paramos poreikių vertinimas

Smurtą patyrusių bei išlaikomų asmenų individualūs poreikiai nėra vertinami. Bendrąja tvarka smurtą patyrusios (išskyrus SAA patyrusios/-ę) gali kreiptis pačios pagalbos į PT, tačiau tai nėra pakankamas paramos užtikrinimas, ypač kai PT pagalba nėra specializuota ir/ar teikiama atsižvelgianti į smurto lyties pagrindu specifiką.

Rekomenduojama reglamentuoti individualų smurtą patyrusių paramos poreikių vertinimą seksualinio smurto ir smurto prieš moteris atvejais, atsižvelgiant į smurto lyties pagrindu specifiką bei sąveikinę diskriminaciją.

18 straipsnis. Nukreipimas į paramos tarnybas

SAA atveju imperatyviai LR ANSAAJ numatyta, kad apie SAA yra pranešama SKPC, kuris proaktyviai asmeniui sutikusiam gauti specializuotą kompleksinę pagalbą vertina individualius ir specialiuosius smurtą patyrusių poreikius ir pagal tai sudaro pagalbos priemonių planą ir atitinkamai teikia pagalbą.

Smurto prieš moteris, ar seksualinio smurto atveju nėra nustatytos nukreipimo į paramos tarnybas sistemos. Tokią sistemą atstoja informacijos apie PT pateikimas.

Rekomenduojama reglamentuoti specializuotos pagalbos teikimą smurto prieš moteris ir seksualinio smurto aukoms.

19 straipsnis. Skubūs draudimo orderiai, apribojantys ir apsaugos orderiai

Lietuvoje, SAA atveju, nepradėjus ikiteisminio tyrimo taikomas apsaugos nuo SAA orderis.⁹ Orderio nesilaikymas užtraukia administracinę atsakomybę, tačiau pakartotinis nesilaikymas ar orderių skyrimas niekaip neįtakoja pakartotinės rizikos nustatymo ir papildomų apsaugos ar paramos smurtą patyrusiems kriterijų nustatymo.

SAA, smurto prieš moteris (kriminalizuotų veikų atveju) ar seksualinio smurto atvejais, kai pradedamas ikiteisminis tyrimas, gali būti skiriamos kardamosios priemonės. Šios yra skirtos užtikrinti įtariamojo dalyvavimo procese, netrukdomo ikiteisminio tyrimo užtikrinimui bei naujų nusikalstamų veikų užkardymui, o ne nukentėjusios nuo smurto arba išlaikomų asmenų sveikatai ar saugumui užtikrinti. Papildomai išlaikomi asmenys (vaikai), ikiteisminiame tyrime dažnai nėra pripažįstami nukentėjusiais, tad kardamosios priemonės nėra taikomos jų atžvilgiu.

Rekomenduojama:

- Reglamentuoti skubių orderių skyrimą seksualinio ir smurto artimoje aplinkoje, smurto prieš moteris atvejais, kaip tai numatyta Direktyvos 19 straipsnyje.
- Išplėsti kardomųjų priemonių taikymą išlaikomiems asmenims bei reglamentuoti jų skyrimą atsižvelgiant į seksualinio ir SAA, smurto prieš moteris specifiką.

20 straipsnis. Aukų privataus gyvenimo apsauga

Aukų privataus gyvenimo apsauga nėra reglamentuota Lietuvoje.

Rekomenduojama Generalinio prokuroro įsakymu reglamentuoti, kad smurto prieš moteris bei smurto artimoje aplinkoje atvejais, o ypač seksualinio smurto atvejais ikiteisminio ar teismo nagrinėjimo metu smurtą patyrusios/-io seksualinis elgesys praeityje ar kiti su tuo susiję privataus gyvenimo aspektai būtų naudojami, tik išskirtiniais atvejais, kai tai yra aktualu ir būtina.

21 straipsnis. Gairės teisėsaugos ir baudžiamojo persekiojimo institucijoms

Su smurtu prieš moteris arba SAA susijusių bylų gairės baudžiamosiose bylose dalyvaujančioms kompetentingoms institucijoms ar kitas panašus reglamentavimas nėra atžvalgos lyčiai. Teisinėje sistemoje nėra įtvirtinta smurto prieš moteris ar smurto lyties pagrindu sąvoka, o SAA reglamentavimas yra lyčiai neutralus.

Rekomenduojama:

- Parengti su smurtu prieš moteris arba SAA susijusių bylų gaires baudžiamosiose bylose dalyvaujančioms kompetentingoms institucijoms, įskaitant baudžiamojo persekiojimo gaires, kurios būtų atžvalgos lyčiai.
- Atnaujinti Generalinio komisaro bei Generalinio prokuroro rekomendacijas,¹⁰ kad atitiktų Direktyvos 21 straipsnio nuostatas, ypač dėl atžvalgos lyčiai.
- Parengti rekomendacijos dėl smurto prieš moteris arba SAA susijusių bylų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo.
- Užtikrinti, kad smurtą prieš moteris ar SAA patyrusiems asmenims iš karto po smurto atvejo būtų teikiama išsami ir prieinama¹¹ informacija apie specializuotos paramos paslaugas ir nukreipimą į atitinkamas specializuotas tarnybas, be kita ko, ir tolesnei medicininei priežiūrai.

22 straipsnis. Nacionalinių įstaigų, įskaitant lygybės įstaigas, vaidmuo

Lietuvoje skelbiama oficiali statistika dėl seksualinių nusikaltimų bei teismų baudžiamųjų bei civilinių bylų. Tačiau teismuose nagrinėjamų bylų statistika skelbiama kartą metuose, o informacija kiek asmenų, nukentėjusių nuo tokių nusikaltimų kreipėsi ir gavo specializuotą kompleksinę pagalbą duomenys nėra viešai prieinami. Taip pat trūksta išsamios informacijos dėl priežasčių, kodėl nusikaltimų tyrimai nutraukiami. Nevyriausybinės organizacijos (toliau – NVO) turi gerų praktikos pavyzdžių, tačiau jie nėra valstybinių įstaigų viešinami.

Rekomenduojama paskirti valstybės įstaigą, kuri konsultuodamasi su NVO skelbtų ataskaitas ir teiktų rekomendacijas visais su smurtu prieš moteris ir SAA susijusiais klausimais, įskaitant esamos geros praktikos pavyzdžių rinkimą.

23 straipsnis. Priemonės tam tikrai internetinei medžiagai pašalinti

Viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarką reglamentuoja Visuomenės informavimo įstatymas ir Elektroninių ryšių įstatymas, tačiau įstatymai iki galo nereglamentuoja draudžiamos informacijos patalpinimo pašalinimo.

Rekomenduojama

- Koreguoti Visuomenės informavimo įstatymą užtikrinant, kad nuostatos atitiktų reikalavimus dėl prieigos prie internetinės medžiagos pašalinimo ar uždraudimo. Pakoreguoti Elektroninių ryšių įstatymo nuostatas, ypač susijusias su tarpinių paslaugų teikėjų vaidmeniu.
- Peržiūrėti administracines ir teismines teisių gynimo priemones - administracinės procedūros turi leisti nukentėjusioms šalims veiksmingai ginti savo teises.

25 straipsnis. Specialistų parama aukoms

Tik SAA patyrusios/-ė turi teisę nemokamai naudotis specialistų paramos paslaugomis nepriklausomai nuo to ar asmuo pateikė oficialų skundą, ir nepriklausomai nuo baudžiamojo proceso stadijos, baigties.

Patyrusios smurtą prieš moteris ar seksualinį smurtą tokios galimybės neturi. PT teikia pagalbą tik nuo kriminalizuotų nusikalstamų veikų nukentėjusiems asmenims todėl ne visoms/-iems patyrusioms/-iems smurtą prieš moteris ar seksualinį smurtą šių tarnybų teikiama pagalba neprieinama. Be to, PT teikiama pagalba nėra specializuota.

Nėra vieno langelio principo paramos paslaugų gavimui ir teikimui, ypač jei kalbame apie medicininę priežiūrą ar nukreipimą tolimesnei priežiūrai. Parama ir pagalba kuri nėra teikiama tiesiogiai SKPC ar PT, ir dėl kurios gavimo ar paslaugų teikimo SKPC ar PT gali bendradarbiauti arba suteikti informaciją dėl jų gavimo, jų teikėjų (pvz. savivaldybės socialinių paslaugos centrų, ar teismo medicinos ekspertų) yra teikiama bendra tvarka kaip ir kitiems Lietuvos Respublikos gyventojams.

Veikiančių paramos tarnybų veikla nėra apibrėžta krizių ir nepaprastosios padėties atvejais.

Rekomenduojama:

- Į nacionalinio saugumo, nepaprastosios padėties ir kitų krizių reglamentavimą įtraukti specializuotas paramos tarnybas, įskaitant prieglaudą ir išžaginimo aukų krizių centrus, kaip būtinąsias ir tęstines Valstybės funkcijas, užtikrinant jų visapusišką veikimą ir šių krizių atvejų.

- Smurtą patyrusioms sukurti vieno langelio principu veikiančią internetinę prieigą, kuri minimaliai apimtų bendrą atnaujinamą interneto svetainę, kurioje būtų teikiama visa reikiama informacija apie esamas paramos ir apsaugos paslaugas ir būtų nukreipiama į prieigą prie tokių paslaugų. Užtikrinti, kad interneto svetainė atitiktų prieinamumo negalią turintiems asmenims reikalavimus.
- Užtikrinti, kad specializuotos paramos paslaugos būtų pasiekiamos ir atokiose vietovėse esantiems smurtą patyrusioms, arba toms, kurios negali fiziškai pasiekti tokių specializuotų paramos paslaugų.
- Reglamentuoti specialistų paramos paslaugų teikimą visoms/-iems smurtą prieš moteris ar seksualinį smurtą patyrusioms/-iems (įskaitant seksualinį smurtą, moterų lyties organų žalojimą, priverstinę santuoką, priverstinį abortą ir sterilizaciją, seksualinį priekabiavimą ir įvairių formų kibernetinį smurtą, aukoms), nepriklausomai nuo to ar yra pateiktas oficialus skundas. Papildomai reglamentuoti smurtą patyrusių nukreipimą į specializuotą kontaktinį punktą, neatsižvelgiant į tai, ar pateikiamas skundas dėl nusikalstamos veikos ar ne.
- Užtikrinti kad visose savivaldybėse būtų prieglobsčio ar laikino apgyvendinimo vietų, kuriose būtų užtikrinamos lyčiai jautrios, saugios, lengvai prieinamos, pakankamos ir tinkamos gyvenimo sąlygos, padedančios grįžti į savarankišką gyvenimą.
- Užtikrinti, kad pagalba ir parama smurtą patyrusioms būtų teikiama prieš baudžiamąjį procesą, jo metu ir atitinkamą laikotarpį po jo, pavyzdžiui, tais atvejais, kai vis dar reikia medicininio gydymo siekiant pašalinti sunkius fizinius ar psichologinius smurto padarinius arba jei kyla pavojus saugumui, visų pirma dėl nukentėjusios pareiškimų tame procese; atsižvelgiant į traumuojantį seksualinio smurto, įskaitant išžaginimą, pobūdį, paslaugas turi teikti kvalifikuoti ir specializuoti darbuotojai.
- Užtikrinti, kad smurtą patyrusioms būtų teikiama tikslinė ir integruota parama, atsižvelgiant į jų specialius poreikius. Specializuotos moterims skirtos tarnybos gali atlikti labai svarbų vaidmenį teikiant konsultacijas ir paramą, įskaitant moterų paramos centrus, moterų prieglaudą, pagalbos linijas, išžaginimo aukų krizių centrus, nukentėjusių nuo seksualinio smurto nukreipimo centrus ir pirminės prevencijos tarnybas.
- Įtvirtinti, kad tokias tarnybas administruotų moterų vadovaujamos NVO.

26 straipsnis. Specialistų parama seksualinio smurto aukoms

Šiuo metu specializuota kompleksinė pagalba teikiama tik seksualinį SAA patyrusiems ar seksualinio smurto pavojų artimoje aplinkoje patiriantiems. Smurtą patyrusiems ne artimoje aplinkoje - specializuota kompleksinė pagalba neteikiama. Lietuvoje veikia PRABILK - nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras, kuris teikia emocinę paramą, informavimo bei konsultavimo pagalbą nukentėjusiems nuo seksualinio smurto bei informavimo, konsultavimo bei metodinio palaikymo paslaugas specialistams.¹²

Rekomenduojama

- Tinkamai įrengti seksualinį smurtą patyrusių krizių centrus, kurie būtų nacionalinės sveikatos priežiūros sistemos dalis. Užtikrinti, kad šie centrai teiktų į nukentėjusįjį orientuotą jautrią pagalbą ir koordinuotą veiklą su medicinos ir teismo medicinos centrais.

- Užtikrinti, kad nukentėjusiems būtų laiku ir prieinamos medicininės ir teismo medicinos ekspertizės, atliekamos šiuose centruose arba siunčiant į specializuotus centrus, siekiant užfiksuoti būsimam baudžiamajam persekiojimui reikalingus įrodymus.
- Visos atitinkamos paslaugos turi būti nemokamos ir prieinamos kiekvieną savaitės dieną. Paskirstyti paslaugas visoje šalyje, kad jos būtų prieinamos visiems nukentėjusiems.

27 straipsnis. Specialistų parama moterų lyties organų žalojimo aukoms

Sveikatos priežiūros specialistai ir paramos teikėjai nėra parengti teikti paramą, pagalbą moterims patyrusioms lyties organų žalojimą. Pagalba yra teikiama bendra tvarka, nėra specializuota ir vertinanti individualius bei specialiuosius nukentėjusios poreikius ir būklę.

Rekomenduojama kriminalizavus moterų lyties organų žalojimo veiką, LR BK XIX skyriuje, reglamentuoti specialistų paramą patyrusioms moterų lyties organų žalojimą. Didinti sveikatos priežiūros ir kitų specialistų kompetencijas, apie moterų lyties organų žalojimą, priežastis, pasekmes, smurtą patyrusius asmenis, siekiant užtikrinti lyties organų žalojimą patyrusių moterų tinkamą apsaugą, kokybišką ir efektyvią pagalbą bei paslaugas, kurios atsižvelgia į konkrečius nukentėjusios poreikius bei yra teikiamos ir prieinamos, tiek kiek joms reikalinga.

28 straipsnis. Specialistų parama seksualinio priekabiavimo darbe aukoms

Specializuotos pagalbos seksualinio priekabiavimo darbe nukentėjusiems nėra.

Rekomenduojama

- Įsteigti specializuotas konsultavimo tarnybas, kurios teiktų informavimo, konsultavimo paslaugas nukentėjusiems nuo seksualinio priekabiavimo darbe.
- Reglamentuoti seksualinio priekabiavimo darbe prevencijos priemones.
- Parengti pavyzdines priemones, informaciją ir paslaugų darbdaviams apie seksualinio priekabiavimo atvejų nagrinėjimą, pranešimą, sankcijų taikymo praktiką.
- Parengti ir įgyvendinti mokymų programą darbdaviams ir darbuotojams apie seksualinio priekabiavimo prevenciją ir kovą su seksualiniu priekabiavimu, informuoti apie teisinę, psichologinę ir kitą pagalbą.

29 straipsnis. Aukoms skirtos pagalbos linijos

Pagalbos moterims linija teikia emocinę paramą patyrusioms smurtą prieš moteris 24/7, tačiau jos nesispecializuoja seksualinio ar/ir kibernetinio smurto temose. SKPC bendroji linija, dirbanti darbo dienomis ir darbo valandomis, konsultuoja SAA patyrusius asmenis. PRABILK - nacionalinio informacijos apie seksualinį smurtą centro linija teikia emocinę paramą ir informacinę bei konsultavimo pagalbą seksualinį smurtą patyrusiems kelias valandas darbo dienomis.

Rekomenduojama

- Įsteigti pagalbos linijas, kurių teikiama parama apimtų konsultacijas krizės atveju, emocinę pagalbą ir informacijos teikimą nukentėjusiems apie tiesiogines paslaugas, pavyzdžiui, prieglaudą, specialistų paramos tarnybas, kitas atitinkamas socialines ir sveikatos priežiūros tarnybas ar policiją.

- Į nacionalinio saugumo, nepaprastosios padėties ir kitų krizių reglamentavimą įtraukti pagalbos linijas, kaip būtinąsias ir tęstines Valstybės funkcijas, užtikrinant jų visapusišką veikimą ir šių krizių atveju.
- Užtikrinti, kad pagalbos linija būtų prieinama asmenims su negalia bei būtų užtikrinamas vertimas į kitas kalbas, pagal smurtą patyrusios poreikį.
- Užtikrinti, kad informacija ir paslaugos moterims, patyrusioms smurtą būtų pasiekiamos naudojant vieną bendrą ES telefono numerį „116 016“.
- Užtikrinti tinkamą ir reguliary visuomenės informavimą apie smurtą patyrusioms pagalbos linijas bei ES numerį „116 016“.

30 straipsnis. Prieglaudos ir kitas laikinas apgyvendinimas

Lietuvoje trūksta prieglobsčio ar laikino apgyvendinimo vietų, kuriose būtų atsižvelgiama į konkrečius SAA patyrusių asmenų poreikius. Dar sudėtingesnė padėtis yra dėl prieglobsčio ar laikino apgyvendinimo vietų seksualinį smurtą patyrusioms moterims. Lietuvoje nėra suformuotos praktikos, kad tokį smurtą patyrusiems asmenims iš karto po smurto atvejo būtų teikiama išsami ir aiški informacija apie pagalbą ir nukreipimą į atitinkamas tarnybas, be kita ko, ir tolesnei medicininei priežiūrai. Taip pat, nėra efektyviai veikiančios praktikos tokį smurtą patyrusioms siūlyti laikiną apgyvendinimą, kur būtų užtikrinamos saugios, lengvai prieinamos, pakankamos ir tinkamos gyvenimo sąlygos.

Rekomenduojama:

- Prieglaudas pritaikyti specialioms moterų poreikiams, be kita ko, kuriant tik moterims skirtas prieglaudas, kurios turi būti prieinamos jaunesniems kaip 18 metų išlaikomiems asmenims. Prieglaudos turi užtikrinti saugią buvimo vietą ir nukentėjusiųjų tapatybės konfidencialumą.
- Užtikrinti, kad jose būtų teikiamos, smurtą patyrusių poreikius atitinkančios paslaugos, susijusios su tokiomis problemomis kaip smurtą patyrusių sveikata, įskaitant psichikos sveikatą, finansinę padėtimi ir jų vaikų gerove teikimą, o taip pat parengti smurtą patyrusias savarankiškam gyvenimui.
- Užtikrinti prieglaudose dirbančių specializuotų darbuotojų kvalifikaciją.

33 straipsnis. Tikslinė parama sąveikinių poreikių turinčioms aukoms ir rizikos grupėms

Lietuvoje sąveikinių poreikių ir rizikos grupių aukų teises užtikrina LR Lygių galimybių įstatymas. Svarbu, kad įgyvendinant Direktyvą pagalbos tarnybos ar specializuotos kompleksinės pagalbos centrai būtų pajėgūs priimti ir teikti individualizuotą pagalbą negalią turintiems nukentėjusiems.

Rekomenduojama:

- Sukurti ir išplėsti pagalbą, pritaikytą prie smurtą patyrusių, patiriančių tarpsektorinę diskriminaciją, įskaitant asmenis su negalia ar pažeidžiamoms grupėms priklausančius asmenis, poreikių.
- Užtikrinti, kad užsieniečių registracijos ar panašiose prieglobsčio prašytojų centruose apsisojančios smurtą patyrusios (jei to prašoma), būtų apgyvendinamos atskirai nuo kitos lyties asmenų, kad būtų užtikrintas jų saugumas ir privatumas.

- Užtikrinti, kad būtų nustatyti aiškūs ir veiksmingi mechanizmai, leidžiantys pranešti apie smurto prieš moteris ar SAA atvejus įvairiose institucijose, užsieniečių registracijos ar panašiose prieglobsčio prašytojų centruose bei nustatyti procedūras, užtikrinančias, kad atitinkami darbuotojai ir institucijos į pranešimus reaguotų greitai ir veiksmingai.
- Teikti tikslines paslaugas trečiųjų šalių piliečiams, užtikrinant nediskriminavimą ir galimybę suteikti atskirą būstą (nakvynės vietą), jei to prašoma.

34 straipsnis. Prevencinės priemonės

Direktyva įpareigoja nuo ankstyvo amžiaus šviesti apie smurto prieš moteris bei SAA apraiškas, pagrindines priežastis, prevencijos poveikį, ir, prireikus, tokio smurto pasekmes. Lietuvoje vykdomos tik pavienės prevencinės priemonės.

Rekomenduojama:

- Nuo ankstyvojo ugdymo pakopos vykdyti smurto prevenciją, pasitelkiant toje srityje veikiančias pilietines visuomenės organizacijas. Prevencinės priemonės turi naikinti žalingus lyčių stereotipus, skatinti lyčių lygybę ir abipusę pagarbą.
- Reguliariai vykdyti kompleksinę ir tęstinę smurto prieš moteris, seksualinio priekabiavimo darbe bei SAA pirminę, antrinę ir tretinę prevenciją.
- Imtis priemonių, užkertančių kelią žalingiems lyčių stereotipams bei mažinančių seksualinio išnaudojimo paklausą.
- Vykdyti prevencines priemones dėl kibernetinių nusikaltimų ir kibernetinio smurto, bei rengti skaitmeninio raštingumo įgūdžių mokymus kurie apimtų kritiniu mąstymu paremtą dalyvavimą skaitmeniniame pasaulyje.
- Nuosekliai viešinti pagalbos teikimą patyrusioms seksualinį smurtą ir/ar SAA.

35 straipsnis. Konkrečios priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią išžaginimui ir skatinti pagrindinį sutikimo seksualiniuose santykiuose vaidmenį

Prabilk - nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras vykdo viešinio kampanijas, tačiau finansavimas nėra tęstinis. Nuo 2023 m. pradėta Gyvenimo įgūdžių programa (GĮP), kuri yra pradinio ir pagrindinio ugdymo dalis, skirta bendrosiose programose numatytoms kompetencijoms ugdyti.

Rekomenduojama:

- Vykdyti reguliarias, nenutrūkstamas nacionalines visuomenės informavimo kampanijas, kuriose būtų pabrėžiamas nusikalstamas lytinių santykių be sutikimo pobūdis ir skatinamas sutikimo supratimas. Bendradarbiauti su NVO ir moterų grupėmis, kad būtų užtikrintas platus jų pasiekiamumas ir veiksmingumas.
- Nacionalinėje švietimo sistemoje prioretizuoti lytiškumo ugdymą, akcentuojant lytinio priekabiavimo sąvokas, abipusį sutikimą, bei kūno neliečiamumą. Įtraukti mokymą apie sutikimą į visų lygių ugdymo programas ir užtikrinti, kad medžiaga būtų tinkama pagal amžių, ir pritaikyti ją prie besikeičiančių asmenų gebėjimų skirtingais raidos etapais.

- Nacionaliniu mastu naudoti įvairias žiniasklaidos platformas, pasiekiančias įvairias auditorijas, informacijai skleisti apie seksualinio smurto prevencijos priemones ir prieinamas pagalbos paslaugas, pasiekiant įvairias auditorijas.

36 straipsnis. Specialistų mokymas ir informavimas

Lietuvoje vykdomi specialistų mokymai SAA tema, tačiau mokymų programos dažnai neįtraukia lektoriais NVO atstovų, kurie teikia pagalbą nukentėjusiems (pavyzdžiui, SKPC¹³). Mokymai sveikatos priežiūros ir švietimo sektorių darbuotojams yra nepakankami.

Darbdaviai ir priežiūros dėl seksualinio priekabiavimo prevencijos funkcijas darbo vietoje atliekantys asmenys dažnai nėra informuoti apie smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje poveikį darbui ir trečiųjų šalių smurto riziką.

Rekomenduojama:

- Į smurto prieš moteris ir SAA mokymų programų rengimą ir vykdymą įtraukti NVO, dirbančias su smurtą patyrusiomis. Mokymai, be kitų temų, turi įtraukti antrinės viktimizacijos prevencijos temą, kad institucijų, kompetentingų priimti aukų pranešimus apie nusikalstamas veikas, specialistai būtų tinkamai pasirengę ir sudarytų nukentėjusiems ar liudininkams sąlygas pranešti apie tokias nusikalstamas veikas.
- Reguliariai organizuoti mokymus sveikatos priežiūros specialistams apie smurto prieš moteris ir SAA poveikį darbui bei trečiųjų šalių (pacientų) smurto riziką.
- Reguliariai organizuoti mokymus advokatams, prokurorams, teisėjams bei atkuriamojo teisingumo specialistams apie smurtą prieš moteris ir SAA.
- Specialistus mokyti ir informuoti kaip vykdyti individualius vertinimus, siekiant nustatyti smurtą patyrusių apsaugos poreikius.
- Darbdavius informuoti apie seksualinį priekabiavimą darbe, kibernetinį priekabiavimą, bei apie smurtą prieš moteris ir SAA poveikį darbui bei trečiųjų šalių (klientų) smurto riziką.
- Žiniasklaidos atstovams ir organizacijoms rengti mokymus, kuriais siekiama kovoti su seksistiniu ir stereotipiniu moterų ir vyrų vaizdavimu, bei smurtą patyrusių moterų kaltinimu žiniasklaidoje.¹⁴

37 straipsnis. Intervencijos programos

Smurtinio elgesio artimoje aplinkoje keitimo programa skirtingose savivaldybėse įgyvendinama skirtingai ir nėra informacijos apie jos poveikį, tačiau žinoma kad savo noru lankančių tokią programą beveik nėra. Be to, programa turi apimti ir kitų smurto prieš moteris formų elgesio keitimo modulių, ne tik smurtą artimoje aplinkoje.

Rekomenduojama:

- Užtikrinti, kad informacija apie esamas intervencines programas būtų teikiama nusikalstamą veiką padariusiems asmenims arba įtariamiesiems dėl tokios nusikalstamos veikos, kuriems taikomas skubus draudimo, apribojantis ar apsaugos orderiai.

- Užtikrinti, kad norintys keisti smurtinį moterų ir kartu gyvenančių asmenų atžvilgiu elgesį galėtų lengvai gauti tikslines intervencines smurtinio elgesio prieš moteris keitimo programas.
- Skatinti teisėsaugos ir teisėtvarkos pareigūnus skirti intervencines programas smurtautojams kuomet yra taikomas susitaikymo institutas, skiriama sankcija arba lygtinė bausmė dėl smurto artimoje aplinkoje ar esant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio pažeidimams.
- Asmenims, padariusiems seksualinę nusikalstamą veiką numatyti privalomą dalyvavimą tikslinėje intervencijos programoje.

38 straipsnis. Koordinuota politika ir koordinavimo įstaiga

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija koordinuoja Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje tarybos veiklą.¹⁵

Rekomenduojama įsteigti įstaigą (-as) koordinuojančias oficialių įstaigų, atsakingų už politikos ir priemonių, skirtų visų formų smurtu, prevencijai ir kovai su juo, veiklą, jos įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą. Minėta įstaiga (-os) turi rinkti ir reguliariai analizuoti bei skelbti statistinius duomenis, kurie būtų renkami vietos, apskričių ir šalies lygiu.

40 straipsnis. Tarpžinybinis koordinavimas ir bendradarbiavimas

Tarpžinybinis bendradarbiavimas vyksta, bet ne visos institucijos bendradarbiauja smurto prieš moteris ir SAA prevencijos ir kovos su juo klausimais.

Rekomenduojama:

Pareigūnams ir specialistams rengti mokymus apie koordinuotą daugiadalykį bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti, kad atitinkamos valdžios įstaigos ir institucijos greitai nagrinėtų perduotas bylas ir kad atitinkami specialistai, be kita ko, medicinos, teisės, švietimo ar socialinių paslaugų srityse, dalyvautų nagrinėjant tokius atvejus.

42 straipsnis. Tarpininkavimo paslaugų teikėjų bendradarbiavimas

Rekomenduojama:

- Parengti gaires dėl tarpininkavimo paslaugų teikėjų bendradarbiavimo, įvertinus egzistuojančią gerąją praktiką.
- Numatyti tarpininkavimo paslaugų teikėjų darbuotojų mokymą, susijusį su šioje direktyvoje nurodytų nusikalstamų veikų prevencija.

44 straipsnis. Duomenų rinkimas ir moksliniai tyrimai

Duomenų rinkimas apie smurtą prieš moteris ir SAA gerėja, bet statistika sunkiai prieinama ir nėra palyginama.

Rekomenduojama:

- Išplėsti statistiką apie SAA, renkant rodiklius, kurie atspindėtų visus etapus nuo pranešimo apie SAA gavimo iki SAA pavojų keliančiam asmeniui paskirtos bausmės.
- Įdiegti funkcionalius įrankius statistinių duomenų rinkimui ir analizei.

- Įdiegti vienodą nužudytų dėl smurto prieš moteris ar SAA, skaičiavimo metodiką.
- Reguliariai analizuoti priežastis kodėl apkaltinamųjų nuosprendžių už smurtą prieš moteris ar SAA skaičius yra reikšmingai mažesnis nei pranešimų skaičius apie šias veikas.
- Reguliariai vykdyti gyventojų apklausas, siekiant įvertinti smurto prieš moteris bei SAA paplitimą ir tendencijas.
- Reguliariai viešinti vietų prieglaudose, patyrusiems smurtą prieš moteris ar SAA, skaičių kiekvienoje savivaldybėje.
- Reguliariai viešinti statistinius ir tyrimų duomenis.

Apibendrinant, nors Lietuva priėmė ir taiko įvairius įrankius pagalbai, apsaugai ir prevencijai SAA, tačiau smurtas dėl lyties vis dar lieka baudžiamosios atsakomybės užribyje. Tikimės, kad išsamus Direktyvos nuostatų įgyvendinimas sustiprins esamas priemones ar nustatys naujas, padedančias mažinti smurto prieš moteris ir SAA paplitimą. Tai apimtų tiek naujų nusikalstamų veikų ir bausmių apibrėžčių sukūrimą, tiek smurtą patyrusių asmenų geresnę apsaugą bei supaprastintas galimybes kreiptis į teismą. Svarbi ir parama smurtą patyrusioms/-iems, duomenų rinkimo tobulinimas, prevencinės priemonės, stipresnis institucijų bendradarbiavimas ir koordinavimas. Tikimės, kad perkeldama šias nuostatas į savo teisės aktus, Lietuva tęs pažangą ne tik kovojant su smurtu, bet ir stiprindama seksualinės prievartos užkardymą. Vienas reikalingiausių pokyčių Lietuvoje būtų SAA reglamentavimo atsiejimas nuo priklausymo tam pačiam namų ūkiui. Būtina įtvirtinti, kad SAA yra smurtas prieš moteris. Ir vienas reikšmingiausių žingsnių būtų abipusio sutikimo principo įtraukimas į teisės aktus, užtikrinant, kad kiekvienas seksualinio pobūdžio veiksmas būtų grindžiamas aiškiu ir savanorišku sutikimu. Ši nuostata neabejotinai prisidėtų prie platesnio suvokimo apie asmenų teisę į kūno neliečiamumą bei asmens laisvės apsaugą.

PROJEKTAS
**Tik TAIP
reiškia TAIP**

